

ШКІЛЬНЕ САМОВРЯДУВАННЯ – ОСНОВА ДЕМОКРАТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ГРОМАДЯНИНА

О.Г.Горшкова

Україна, м. Запоріжжя, Комунальний заклад «Запорізький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти» Запорізької обласної ради

Процес здійснення демократичних перетворень у державі потребує нової генерації політиків, збагачених європейським демократичним досвідом та новітньою методологією державотворення. Ось чому, провідною ідеєю державотворення України є демократизація усіх сфер суспільного буття: політики, економіки, соціальної системи і освіти.

Як показують наші дослідження у рамках обласного проекту «Громадянин»[див. презентацію № 1] , невід’ємною складовою демократизації навчання, позакласної та позашкільної роботи є учнівське самоврядування.

Ми розуміємо, що самоорганізація та самовизначення особистості дитини (складові шкільного самоврядування) дають їй можливість входження в систему відкритих цивільних стосунків. Саме, через різноманітні види сумісної діяльності виробляються необхідні навички соціальної взаємодії, уміння дотримуватися колективній дисципліні і, в той же час, відстоювати свої права, співвідносити їх з суспільними.

Треба звернути увагу і на те, що у процесі роботи з учнівськими громадськими організаціями, органами їх самоврядування, щоб вони були більш діяльними, а не задекларованими, потрібно враховувати потреби, запити, особливості сучасних школярів, їхнє зростаюче прагнення до самостійності в думках і діях.

Як показує практика, можливо визначити декілька напрямів діяльності органів учнівського самоврядування:

Представницький – участь учнівської ради в обговоренні шкільних проблем і прийнятті рішень, вироблення думки учнів з питань шкільного життя, участь в роботі органів шкільної ради;

вирішення конфліктів (участь у діяльності медіаційної служби) – посередництво в вирішенні внутрішкільних конфліктів на принципах добровільності;

інформаційний – інформування школярів про шкільні проблеми та шляхи їх вирішення, діяльність учнівської ради;

шефський – організація шефства старших школярів над молодшими;

зовнішні зв’язки – організація взаємодії з позашкільними закладами, органами самоврядування сусідніх шкіл, залучення зовнішніх ресурсів до вирішення проблем учнів і школи в цілому;

правозахисний – захист прав учнів у школі через Конвенцію прав дитини, Устав школи, Кодекс честі, взаємодію з службою «Ювенал» тощо;

організаторський – підтримка дозвілевих, соціально значимих та інших ініціатив вихованців[1].

Можливо поєднати всі ці напрямки та створити цілісну, багатопланову, діяльнісну *модель* шкільного самоврядування. [див. презентацію № 2]. Вони можуть бути наступними

1. *Адміністративна модель* (умовна назва «Шкільна рада») – це формально – правове самоврядування, яке ґрунтується на вимогах законодавчих і локальних актів. За допомогою цієї моделі учасники освітнього процесу, в тому числі учні (через учнівську секцію шкільної ради), реалізують свої громадянські права на участь в управлінні справами освітнього закладу та місцевого співтовариства.

Сильні сторони: 1. Відповідність вимогам законів і актів, які регулюють діяльність освітнього закладу на Україні. 2. Наявність можливостей для учасників освітнього процесу в реалізації та захисту своїх громадянських прав.

Слабкі сторони: 1. Виключення потенціалу виховних програм (в т.ч. ігрових), які реалізуються в освітніх закладах. 2. Формалізація процесу виборів органів самоврядування. 3. Недостатнє урахування вікових особливостей школярів.

2. *Ігрова модель* (умовна назва «Ньюландія») – самоврядування, яке ґрунтується на дотриманні всіх законодавчих і нормативних актів України, які гармонічно вписані у правила гри, яка моделює діяльність основних структур держави, місцевої спільноти, освітнього закладу (в залежності від конкретної моделі). Саме правила гри регламентують взаємовідносини всіх учасників освітнього процесу в межах ігрової взаємодії.

Сильні сторони: 1. Максимальне використання виховного потенціалу гри й ігрової технології. 2. Учнівське самоврядування розглядається при створенні спеціальної програми.

Слабкі сторони: 1. Не дивлячись на те, що ця модель гармонійно поєднує нормативно-правову базу самоврядування освітнього закладу та виховну роботу, при відсутності психологічної підготовки педагогічного колективу до її впровадження така модель може розглядатися деякими педагогами як певний відступ від традицій, які склалися в управлінні закладом. 2. Зайве захоплення ігровим процесом. 3. Можливість реалізації даної моделі у повній мірі тільки в умовах дитячого оздоровчого табору в якості навчання активу шкільного самоврядування.

3. Роздільна адміністративно – ігрова модель (умовна назва «День дублера») – це поєднання двох перших моделей з переважним використанням можливостей формально-правового самоврядування та залученням у життя освітнього закладу один раз на рік або чверть ігрової практики у вигляді заміщення посади педагогів школярами.
4. Сумісна адміністративно – ігрова модель (умовна назва «Демократична республіка») – це поєднання перших двох моделей, але з переважним використанням ігрових технологій, коли в ігровий процес включаються всі учасники освітнього процесу(учні, вчителі, батьки), а у компетенції формально – правового самоврядування залишаються лише принципові питання(охорона життя та здоров'я школярів, виконання обов'язкового державного освітнього стандарту тощо) [3].

Ми віддаємо перевагу сумісно адміністративно – ігровій моделі самоврядування [див. презентацію № 2].

Отже, *самоврядування* – це спосіб організації життя учнівського колективу, який реалізується у залученні всіх його членів до планування, організації, контролю і підбиття підсумків навчальної та суспільно корисної праці. Це реальний процес виконання функцій у структурі самоврядної діяльності, задоволення потреби в самостійності та самодіяльності. Це школа колективної дії, створення таких життєвих ситуацій, в яких виявляються, виробляються, відточуються кращі якості особистості[4]. Основне призначення учнівського самоврядування – задовільняти індивідуальні потреби дітей, які спрямовані на захист їх громадянських прав і інтересів, участь у вирішенні суттєвих проблем освітнього закладу.

Принципами шкільного самоврядування є:

- вибірність;
- змінність;
- гласність;
- контроль;
- звітність.

Найвищим органом учнівського самоврядування є загальні збори учнів школи, на яких затверджується положення про учнівське самоврядування, обирається його виконавчий орган, визначаються його структура та термін повноважень, заслуховується його звіт, надається оцінка діяльності.

Важливим критерієм ефективності учнівського самоврядування є послідовне збагачення життєвих цілей і внутрішнього духовного світу кожного члена колективу через привабливість соціально колективних ініціатив, емоційна єдність усіх його членів.

Хотілось би зазначити, що неабияку роль в діяльності самоврядування відіграють педагоги. Вчитель, який збирається робити зі шкільним самоврядуванням повинен:

- забезпечити комфортне середовище для учнів та відчуття особистої захищеності;
- визначити правила поведінки, які приймають учні;
- ставитися до дітей і їх думки з великою повагою;
- вимагати великої взаємоповаги між собою;
- вчити їх бути незалежними та відповідальними за свої вчинки;
- бути здатним зацікавити школярів цим видом діяльності та розкрити значимість його для них;
- виробити певну манеру спілкування, відносин як між дітьми, так і собою;
- запропонувати вихованцям розробити свої індивідуальні маршрути розвитку і створити портфоліо особистого досягнення успіху.

Отже, педагогічне керівництво роботою дитячих і юнацьких колективів повинно базуватися на принципах діалогу, співпраці, глибокої поваги до прояву їх ініціативи й активності. Така тактовна допомога активу учнівського самоврядування з боку вчителя, навчання учнів складній справі управління – важливий шлях забезпечення його провідної ролі в колективі.

Під час організації учнівського самоврядування необхідно враховувати три взаємопов'язані етапи його розвитку.

Перший етап – організаційний. На цьому етапі відбувається ознайомлення та вивчення науково-методичної літератури з вищезазначеної проблеми; проведення круглих столів, педагогічної ради, дискусій, вок-шопів (за Фоппелем), відкритих учнівських і батьківських зборів, відкриття «Школи лідер», розробка Статуту, створення Програми діяльності організації та затвердження структури.

Другий етап, пов'язаний з відпрацюванням змісту діяльності структури учнівського самоврядування. Цей етап передбачає навчання активу.

Третій етап характеризується постійним удосконаленням діяльності учнів в учнівському самоврядуванні[2].

Підводячи підсумок вищезазначеного, ми приходимо до висновку: включення учнів у процес управління школою відкриває їм можливість для активізації особистої діяльності у вирішенні шкільних проблем. Школа, на наш погляд, стає об'єктом інноваційної активності школярів, а вони, в свою чергу, учасниками процесу модернізації освіти.

Ми виходили з того, що для становлення демократично - діяльнісного учнівського самоврядування, як самостійного суспільного інституту, необхідно створити наступні базові умови:

- наділення органів учнівського самоврядування реальними повноваженнями, які дають можливість серйозно впливати на шкільну політику;
- передача учнівському самоврядуванню ефективних технологій, які дозволяють вирішувати актуальні шкільні проблеми;
- створення системи підтримки розвитку учнівського самоврядування на рівні освітньої політики, в області взаємодії органів учнівського самоврядування зі структурами громадянського суспільства у плані інформаційної методичної підтримки роботи з розвитку організаторських здібностей шкільних активістів (діяльність школи «Лідер»).

Література

1. Забута Т., "До питання дитячого самоврядування у навчально-виховних закладах"// "Нова педагогічна думка".-1997.-№ 3.
2. Ковганич Г.Г. Учнівське самоврядування в системі освіти Києва. Практико-зорієнтований посібник . Г.Ковганич, Л.Нестеренко, Н.Савенко – К.: [Ін-т громадян. сусп-ва], 2000.- С.50-54.
3. Моисеев А.М., «" Проблемы и пути совершенствования внутришкольного управления." Пособие для руководителей образовательных учреждений. Тамбов: ТОИПКРО, 2002. - 331 с.
4. Приходько Н.И., " Педагогические основы ученического самоуправления". Книга для учителя. – М., Просвещение, 1990.